

ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ КОРЕЙСЬКОГО РЕЛІГІЙНОГО РУХУ ТОНХАК

ПОЯВА «нових релігій» – характерна риса суспільств у країнах Далекого Сходу в XIX ст., і Корея не була винятком із їхнього числа. Історія корейських «нових релігій», які називають також синкретичними культами, бере свій початок від секти тонхак, але це не єдина причина того, що саме це вчення привертає пильну увагу сучасних дослідників. Історичне значення тонхак полягає не лише в унікальності цього релігійного вчення, а й у його визначному впливі на становлення всенародного визвольного руху в Кореї, початком якого слід вважати Селянську війну тонхак 1894 р. Зазнавши різних трансформацій, ідеї тонхак дожили до сучасності та продовжують бути джерелом національної самосвідомості корейського народу.

Незважаючи на те що вчення тонхак та події Селянської війни неодноразово були об'єктом наукових досліджень, досі відсутні вичерпні відповіді на деякі питання. Зокрема, важливими видаються проблеми співвідношення релігійної та соціальної складових у Селянській війні тонхак, впливу ідей тонхак на зародження корейського націоналізму, а також впливу результатів війни на розвиток історичних подій на Корейському півострові.

Враховуючи той факт, що наукові розробки в галузі корезнавства в Україні тільки починаються, автор вважає нове осмислення подій другої половини XIX ст. в Кореї корисним для розуміння витоків корейського патріотизму і почуття національної згуртованості, які мали і досі мають великий вплив на духовність корейського народу.

Мета статті – у загальних рисах окреслити становлення і розвиток тонхак, приділивши при цьому особливу увагу аспекту зовнішньополітичних умов, у яких опинилася Корея в період відкриття західними державами, а також основним філософським засадам вчення тонхак.

Протягом кількох століть у межах Корейського півострова періодично з'являлися завойовники. Спроби захопити Корею у

різний час чинили китайські, киданські, монгольські, японські та маньчжурські правителі. Корея, навчена гірким досвідом кривавих і спустошливих війн, тривалий час дотримувалася політики самоізоляції, намагаючись у такий спосіб захистити себе від небезпеки іноземного поневолення. Будь-які стосунки з іншими державами були заборонені, а зовнішня торгівля велася лише з Китаєм, причому у незначних масштабах. Відкриття Кореї стало можливим через послаблення корейської монархії та загальну кризу феодалної системи в останній чверті XIX ст.

У другій половині 60-х – на початку 70-х рр. XIX ст. розвинені капіталістичні держави вдалися до рішучих спроб проникнути в Корею, сподіваючись вийти на нові ринки для збуту своєї продукції та отримати перспективні об'єкти для капіталовкладень. Корея опинилася на перехресті інтересів Японії, США, Росії, Англії, Франції, уряди яких намагалися отримати дозвіл на торгівлю в цій країні, однак завдяки жорсткій політиці Хинсон Тевонгуна (регента малолітнього короля Кочжона) Кореї деякий час вдавалося зберігати статус закритої країни. Вона двічі зуміла відстояти свою незалежність: у сутичці із французькими військами (1866 р.) та з американськими (1871 р.) [Handbook of Korea 2003]. Але через загрозу чергового застосування військової сили Кореї довелося піти на поступки великим державам. Корея не могла сподіватися на підтримку від цинського Китаю, формальним васалом якого вона була з 1637 р., бо у цей час імперія Цин намагалася не загострювати конфлікту з розвинутими державами, оскільки не мала для цього достатніх економічних і військових ресурсів.

У 1876 р. Японія першою з великих держав нав'язала Кореї нерівноправну угоду про торгівлю, і саме ця дата вважається роком відкриття Кореї. У 1882 р. Корея погодилася встановити дипломатичні стосунки з США, а дещо пізніше – з іншими державами [Handbook of Korea 2003]. Ці

договори передбачали відкриття для торгівлі корейських портів, можливість купівлі та оренди землі іноземцями, надання іноземцям права вільно пересуватися територією країни та визнання їхньої екстериторіальності, обмін послами та налагодження дипломатичних стосунків, право заходу в територіальні води Кореї іноземних військових кораблів, а також дозвіл на перебування в Кореї іноземних військових підрозділів для охорони торговельних і дипломатичних місій цих держав.

Поява іноземців та здійснення ними торговельних операцій призвели до зубожіння народних мас, які й без того перебували у злиденному становищі. Якщо до відкриття країни селяни за оренду землі мали віддавати землевласникам-аристократам більшу частину врожаю, то після 1876 р. податки стали ще обтяжливішими. Місцеві землевласники з метою отримання надприбутків продавали за кордон якнайбільше сільськогосподарської продукції, у зв'язку із чим ціни на рис всередині самої Кореї стрімко зростали. Корейські ремісники також опинилися у скруті, адже в країні з'явилася велика кількість імпортованих товарів. Провину за погіршення свого становища прості люди здебільшого поклали на японців, які в Кореї поводитися вкрай зухвало.

Хоча США, Росія та Англія також мали свої економічні інтереси в Кореї, використовуючи її як ринок збуту і сировинну базу, визначальний політичний та економічний вплив тут справляла Японія. Дослідники Японії і Кореї [Мак-Клейн 2007; Saraway; Handbook of Korea 2003] погоджуються в тому, що дії японців на території Кореї можна кваліфікувати як відверту експлуатацію і грабунок. Японські торговці перепродували в Кореї іноземні товари за завищеними цінами, а замість них вивозили у великій кількості зернові, придбані за безцінь. Це призвело до того, що селяни опинилися на межі голоду. Місцеві чиновники та аристократія не дбали про національні інтереси, реалізуючи куплений у селян рис японцям і отримуючи від цих операцій значні прибутки.

Така політика стала причиною зростання в народі невдоволення діями корейського уряду та активізації національного руху, спрямованого проти іноземної при-

сутності в Кореї. В цих умовах й зародився релігійно-націоналістичний рух тонхак, керівники якого стали ідейними лідерами потужного селянського повстання, спрямованого проти корейських землевласників і японських колонізаторів.

Окрім суто економічних причин, у формуванні неприязні широких верств корейського населення до іноземців свою роль відігравали ще й вигадані оповіді про спосіб життя людей, що прибули з далеких західних країн. На ґрунті нерозуміння європейської та американської культур мало місце поширення у масовій свідомості моторошних історій, які сприяли зростанню ксенофобії [Kim Yong-Bock 1976]. Корейці боялися всього невідомого, що могли принести з собою чужинці, які так наполегливо шукали контакту з їхньою країною. Це відобразалося і на державній політиці: регент Тевонгун суворо переслідував західних християнських проповідників та корейців-прозелітів.

Християнство (католицизм і протестантизм) швидко ставало популярним у народі, хоча й тривалий час перебувало під забороною, адже в умовах загального незадоволення в країні посилювалася криза й у релігійній сфері. Як конфуціанство, що являло собою основу державної ідеології, так і буддизм та народні вірування через втручання іноземних держав у внутрішні справи Кореї стрімко втрачали свій авторитет у масах. Народ відчував потребу в духовних орієнтирах, які дали б йому заспокоєння і впевненість у кращому майбутньому. Однак християнство, як і будь-що, принесене із Заходу, у великій кількості корейців викликало недовіру і навіть неприйняття. Релігійний рух *тонхак* (що буквально означає "східне вчення") став, таким чином, протиположним християнству як західному вченню. Основу ідеології тонхак складав синтез конфуціанських, даоських і християнських поглядів із домішкою народних шаманських культів. Ідеологія тонхак певною мірою була відповіддю на активне впровадження західними місіонерами християнства в Кореї. Її творцем став Чхве Чже-у¹, який уклав священну книгу релігії тонхак *Тон-гьон-де-чжон* (Велике зведення законів тонхак). На її початку йдеться про те, як до Чхве Чже-у, занепокоєного загрозою захоплення Кореї та

усього світу вихідцями із західних країн, з'явилося божество і передало йому сакральну істину, яку він мав проповідувати, щоб поширити на землі доброчесність. Далі містяться оповіді про молоді роки та навчання Чхве Чже-у, викладаються правила благочестивої поведінки та принципи тонхак: пізнання природи речей та сутності божества, самовдосконалення, можливість впливу на події [Нойт 2000].

Засновник релігії тонхак уклав ще збірку гімнів *Йон-дам-ю-са* («Пісні з Йон-дама»), які були записані національною корейською абеткою хангиль, задля того щоб зробити тексти доступними для малоосвічених людей. У гімнах, витриманих у стилі традиційної корейської пісенної поезії, Чхве Чже-у висловлює занепокоєння станом речей у тогочасному світі, описує несправедливість, жорстокість, жадібність людей; разом з тим він стверджує, що світ можна змінити на краще, якщо дотримуватися настанов тонхак, даних людям небесним божеством. Головна мета гімнів – привернути увагу людей до нового вчення, розкривши його істинність [Нойт 2000].

Наріжним каменем вчення тонхак є поняття про єдність людини і небес, яке було запозичене з конфуціанства. Водночас Чхве Чже-у кардинально переробив конфуціанську концепцію необхідності дотримання суворої ієрархії у суспільстві, заявивши, що раз людство і Небо єдині, то усі люди за своєю природою між собою рівні, а відтак ставлення до усіх людей має бути однаковим (концепція *тон-гві-іль-чхе*, тобто «рівність усіх людей»). Це означає, що у світі не повинно існувати будь-яких форм дискримінації за віковою, статевою чи класовою ознакою [Нойт 2000; Kim Yong-Bock 1976].

Бог, небесний повелитель, перебуває всередині самої людини (*ін-і-сі-чхон* – «єдність людини і Неба»), і йому потрібно служити протягом всього життя, виховуючи у собі щирість і шанобливість. Завдяки правильному служінню Богові будь-хто може досягти стану земного безсмертного (*чжі-сан-сін-сон* – «земний безсмертний»). Через зусилля із самовдосконалення, тобто через служіння внутрішньому богові, можна навчитися впливати на перебіг усіх подій у житті. Це є подібним до досягнення раю на землі. Мешканці країни

будуть захищені, їм буде гарантовано мир і добробут (ідея *по-гук-ан-мін* – «стабільна країна, народ у безпеці») [Нойт 2000; Kim Yong-Bock 1976].

В ідеології тонхак присутні риси месіанської релігії. Вчитель Чхве Чже-у не раз наголошував на тому, що саме йому судилося стати обранцем божества, на якого буде покладено завдання проповідувати людям істину і в такий спосіб врятувати світ, що стоїть на межі загибелі. При цьому він підкреслював обраність корейського народу серед інших націй. Існують свідчення, що Чхве Чже-у міг творити дива (одного разу він, зокрема, воскресив померлого), а також лікувати хвороби. Він передрікав швидкий крах правлячої династії Лі, після чого мав настати *кебьок* – «переламний момент» в історії людства, що, у свою чергу, призвів би до встановлення ери спокою та процвітання (раю на землі) [Kim Yong-Bock 1976].

Ідеологія тонхак була близькою та зрозумілою для селян, до того ж вона містила гасла, які об'єднували всіх незадоволених тогочасними порядками. Ідеї тонхак настільки швидко приживалися серед селянських мас, що невдовзі влада відчула реальну небезпеку з боку новоявленого релігійного лідера. Страта Чхве Чже-у в 1864 р. не призвела до припинення боротьби, а його послідовник на ім'я Чхве Сі-хьон² (1827–1898) продовжив поширення ідей вчення тонхак. Саме Чхве Сі-хьону вдалося надати рухові тонхак організованої форми шляхом добору своїх довірених осіб, через яких здійснювалося спілкування з мешканцями певної місцевості. Завдяки організації «первинних» осередків руху стала можливою швидка мобілізація прибічників тонхак.

Після страти вчителя Чхве Сі-хьону довгий час довелося переховуватися у горах та постійно переміщуватися, щоб уникнути арешту, однак і у своїх мандрах він повсякчас підтримував зв'язок з однодумцями. На цьому етапі місцеві осередки тонхак існували виключно у підпіллі, а їхні члени перебували під постійною загрозою арешту. Однак це не заважало зростанню числа прихильників забороненої релігії. Влада зовсім не брала до уваги той факт, що тонхак перебував в опозиції до християнства, яке саме у ці роки пере-

слідувалося державою. Незважаючи на вороже ставлення до цієї західної релігії, тонхак здавався владі ще більш небезпечним, оскільки звертався до пригноблених тогочасною соціальною системою верств, а отже, ставив під сумнів авторитет короля і уряду.

Інша важлива заслуга Чхве Сі-хьона полягала у відновленні священних текстів тонхак, повністю знищених під час страти вчителя Чхве Чже-у. Чхве Сі-хьон не був високоосвіченою людиною, тому за життя наставника не зміг переписати тексти. У 1882 р. він почав їх відтворювати, покладаючись на власну пам'ять та вдаючись до допомоги інших учнів. За кілька наступних років йому вдалось видрукувати *Тон-гьон-де-чжон* і *Йон-дам-ю-са* та розповсюдити їх у країні [Kim Yong-Bock 1976].

Разом з тим учитель Чхве Сі-хьон зробив внесок у розвиток релігійних ритуалів тонхак. Він встановив практику регулярних публічних та особистих молитов, регламентував повсякденне життя своїх послідовників, запровадив магічні обряди та жертвоприношення, причому подбав про те, щоб все відбувалося з максимальною простотою, орієнтуючись на найбільшніші прошки корейського суспільства.

Новий лідер тонхак Чхве Сі-хьон надав чіткішого окреслення ідеї егалітаризму, спираючись на формулу *ін-і-сі-чхон*. У своїх численних творах він зібрав етичні настанови, що стосувалися взаємин між людьми та ставлення людини до природи.

Чхве Сі-хьон доклав багато зусиль задля збереження теоретичного доробку свого великого наставника, консолідації віруючих та спрямування їхньої енергії на боротьбу з правлячим режимом. У 1893 р. учасники руху тонхак уклали петицію з вимогою зняти обвинувачення зі страченого Чхве Чже-у та провели багатотисячну демонстрацію перед королівським палацом у Сеулі, що, однак, не справило ніякого враження на уряд. Того ж року близько 20 тис. послідовників тонхак провели збори, під час яких заявили про свою готовність продовжити боротьбу проти японських і західних колонізаторів та корейського уряду [Handbook of Korea 2003; Kim Yong-Bock 1976]. Зростання напруги у суспільстві зрештою вилилося у масштабний прояв народного гніву – Селянську війну тонхак.

Чжон Бон-чжун³ (1854–1895) – військовий лідер тонхак, завдяки якому цей суспільно-релігійний рух набув якісно нової форми. На початку 90-х рр. XIX ст. Чжон Бон-чжун приєднався до радикально налаштованого крила тонхак, і саме через його вплив відбувалася радикалізація руху тонхак, прибічники якого перейшли від читання молитов і очікування переламного моменту, коли встановиться «рай на землі», до відкритої боротьби з пригнобленням. Вчитель Чхве Сі-хьон довго опирався агресивній тактиці, котру пропагував Чжон Бон-чжун, але врешті змушений був її підтримати, бо народ виявляв щире підтримку рішучим гаслам останнього. Чжон Бон-чжун сформулював своєрідний кодекс честі повстанців, який забороняв вбивати селян та привласнювати їхнє майно, закликав до терплячості та ставив за кінцеву мету повне витіснення японців із Корейського півострова, а також зміну уряду після захоплення столиці селянською армією [Caraway; Handbook of Korea 2003; Kim Yong-Bock 1976].

Скликавши на початку 1894 р. представників кількох осередків тонхак, Чжон Бон-чжун переконав їх відкрито виступити проти свавілля одного з місцевих чиновників у невеликому селищі провінції Чжолла-до на південному заході країни, що й стало початком Селянської війни тонхак. Відтепер рух тонхак вийшов за рамки релігійної течії і об'єднав усіх невдоволених, готових до боротьби з режимом.

Повстанська армія, очолювана Чжон Бон-чжуном, зуміла встояти під ударами урядових військ і скоро зайняла значні території та досить велике провінційне місто Чжончжу. Окрім вимог суто соціально-економічного характеру, селяни також обстоювали гасло невтручання Японії у внутрішні справи Кореї. Уряд був змушений вступити у переговори з повстанцями та пообіцяв задовольнити їхні вимоги, після чого селянська армія залишила Чжончжу [Caraway; Handbook of Korea 2003].

Однак селянська війна на цьому не припинилася. У кожному районі контрольованій повстанцями території були засновані нові органи виконавчої влади, які здійснювали на місцях перерозподіл землі, ліквідували суспільну ієрархію, скасовували податки. Деякі аристократи

та конфуціанські вчені, з різних причин невдоволені правлінням династії Лі, також не залишалися байдужими до бід селянства і приєднувалися до армії тонхак.

Хоча повстанці були озброєні тільки списами та луками зі стрілами, вони сміливо йшли у бій, адже мали незламну психологічну впевненість у своїй перемозі – одним із центральних догматів релігії був скорий прихід «раю»; до того ж воїни вірили у дієвість магічних заклинань. Повстанці були переконані, що їхня звитяга в бою принесе світле майбутнє не лише Кореї, а й усьому світові. Вже у ході війни вчитель Чхве Сі-хьон відмежувався від надміру агресивних повстанців тонхак, вважаючи їх зрадниками вчення. Вчитель дорікав їм за невитриманість і застосування насильства, а саму цю війну вважав братовбивчою [Kim Yong-Bock 1976].

Уряд не мав достатньо власних сил для приборкання повсталих селян і звернувся за допомогою до Китаю. Китайська армія розпочала бої з повстанцями, а тим часом Японія скористалася зручним моментом і ввела свої війська до Кореї, взявши 23 липня 1894 р. під контроль королівський палац у Сеулі. Після цього японці вдалися до витіснення з Кореї китайських підрозділів та придушення повстання тонхак. Незважаючи на перевагу японців та китайців у озброєнні, повстанці тривалий час тримали оборону і до вересня 1894 р. контролювали $\frac{3}{5}$ території Кореї. Поразка спіткала армію тонхак тільки у листопаді поблизу міста Конгчжу, під час її наступу на столицю. Командувач повстанців Чжон Бон-чжун був схоплений у грудні того ж року і згодом страчений, на учасників повстання також чекала жорстока розправа. А вчитель Чхве Сі-хьон ще деякий час переховувався, доки 1898 р. не був заарештований за доносом одного із членів тонхак. Його засудили до страти через повішення [Caraway; Handbook of Korea 2003].

Приреченість повстання тонхак була очевидною із самого початку. Селяни, з яких формувалися загони, були погано озброєні, не знали ефективної тактики бою. До того ж ідеалістичні уявлення щодо перспектив розвитку тонхак заважали керівникам повстання зосередитися на його конкретних проблемах і перспективах, тому воно так і не змогло перерости

у революційний рух, хоча для цього були усі передумови. Розгром армії тонхак поставив Корею під майже повний контроль Японії. Король і уряд залишалися при владі лише формально і були змушені проводити політику, що відповідала інтересам Японії.

Попри поразку, повстанський рух тонхак мав величезний вплив на народні маси, давши їм приклад боротьби із соціальною несправедливістю та іноземними загарбниками. Ідеологія тонхак сприяла формуванню національної свідомості, прищеплювала корейцям прагнення захищати свою батьківщину від іноземних втручань. На хвилі повстання тонхак, навіть після його остаточного придушення, продовжувалися виступи бідноти, основним гаслом яких було звільнення Кореї від японської присутності. Завдяки постулатам тонхак, виробленим лідерами руху з орієнтацією на експлуатовані класи, повстанці досягли високого ступеня організованості і згуртованості та спромоглися на рішучі дії.

Антияпонські настрої в Кореї з роками переросли у визвольний рух корейського народу проти колонізаторів, який особливо посилювався на початку ХХ ст. У цих подіях дієву участь брали лідери тонхак⁴. Після придушення повстання активні діячі руху були змушені знову піти у підпілля, а його керівники рятувалися втечею за кордон. Відкрито тонхак знову заявив про себе у 1905 р., коли Сон Бьон-хі (після Чхве Чже-у та Чхве Сі-хьона він став третім вчителем тонхак) вирішив повернутися на батьківщину, щоб модернізувати вчення та легітимізувати його. З того часу ця релігійна течія існувала під назвою *чхондогьо* (релігія Небесного шляху). Вчитель Сон Бьон-хі переосмислив традиційне для тонхак поняття *ін-і-сі-чхон*, запропонувавши його нове розуміння: *ін-не-чхон* – «Небо всередині людини».

У нових політичних умовах, коли перспектива колонізації Кореї Японією стала цілком реальною, релігія чхондогьо намагалася плекати національні почуття корейців, закликала до боротьби з японськими загарбниками, однак при цьому наголошувала на необхідності відстоювати незалежність своєї країни виключно мирним шляхом. Через це чхондогьо отримала підтримку короля Кочжона, який доклав усіх

зусиль для впровадження цього вчення на загальнодержавному рівні. Король зробив важливий внесок у розвиток чхондогьо: він деталізував ритуали, визначив ієрархію пасторів [Profile of a Tonghak rebel].

Після того як у 1910 р. Корея перетворилась на японську колонію, активність національно-визвольних сил у країні значно посилилася. Лідери чхондогьо продовжили шукати мирний шлях. Залишивши в минулому конфлікт між тонхак і християнством, вони вступили у контакт із християнськими організаціями та численними підпільними групами. У 1919 р. народний комітет у складі тридцяти трьох його представників підписав Декларацію про незалежність Кореї. Цей документ знаменував собою початок нової епохи, коли визвольний рух проти японських колонізаторів вийшов на якісно новий рівень. Серед членів комітету більшість складали релігійні діячі чхондогьо та християнства [Handbook of Korea 2003].

Перші два десятиліття ХХ ст. в Кореї були позначені активізацією визвольної боротьби. Чільні діячі руху тонхак (який тоді вже називався чхондогьо) взяли у цих подіях діяльну участь, причому цього разу вони не закликали ставати до зброї, а намагалися об'єднати всі національно-патріотичні сили для мирної боротьби. Значущість ідеології тонхак (чхондогьо) підтверджується тим, що ця релігія дотепер продовжує жити в думках та душах десятків тисяч корейців.

Релігія чхондогьо не припиняла свого існування протягом всього буремного

ХХ ст., і зараз релігійна спільнота чхондогьо нараховує в Республіці Корея до 1,5 млн. осіб [Марков 1999], значна кількість її adeptів проживає й у Північній Кореї. Діяльність чхондогьо нині включає утримання монастирів і шкіл, видання літератури, розміщення матеріалів в Інтернеті, проведення з'їздів та інших масових заходів.

Виникнення вчення тонхак нерозривно пов'язане з останнім періодом існування корейської держави Чжосон, коли мало місце загострення внутрішніх протиріч у конфуціанському суспільстві. Переломна доба потребувала рішучих дій з боку уряду, але шлях реформ, який задовольнив би вимоги усіх соціальних груп, так і не було знайдено. Наслідки економічної кризи посилювалися загрозою втрати Кореєю незалежності. Зневірені у своїх правителях люди все частіше шукали порятунку в релігіях – християнстві і так званих «нових релігіях», першою з яких став тонхак. Це вчення поєднувало у собі окремі елементи всіх популярних у Кореї вірувань, тому змогло знайти шлях до сердець багатьох представників експлуатованих класів, що втратили довіру до офіційної ідеології доби Чжосон – конфуціанства. Окрім вимог соціальної справедливості, тонхак висунув гасло всезагальної рівності та обстоював поширення в ті часи в Кореї антияпонську та антизахідну ідеї, чим зміцнив свій авторитет як рух, що бореться не лише за матеріальний добробут пригноблених, а й за духовність та зміцнення національної свідомості корейського народу.

¹ Лідер релігійної течії тонхак Чхве Чже-у народився у 1824 р. і, ще будучи підлітком, залишився сиротою. Незаконнонароджений син збіднілого аристократа, юний Чхве Чже-у повною мірою відчув на собі приниження і матеріальну скруту та розчарувався у конфуціанській ідеології, догмати якої прищеплювались йому з дитинства. Він бачив, що тогочасне суспільство базувалося на дискримінації і відтак класична конфуціанська етика була позбавлена сенсу. Чхве Чже-у шукав відповідь на питання, яке найбільше його турбувало: чи можливе поєднання таких чеснот, як шанобливість, справедливість, помірність, стриманість, скромність, співчуття. Мандруючи країною, він вивчав конфуціанські, буддійські та інші релігійні канони. Такий спосіб життя, що унеможлилював для Чхве Чже-у життя в родині, його відірваність від своєї малої батьківщини ще більше відчувували майбутнього пророка від традиційних конфуціанських цінностей та

підсилювали бунтівний дух. Буддійську релігійну думку він називав надто застарілою, а християнство асоціювалося в нього із прагматичністю Заходу, природні катаклізми та кризові явища у житті країни він сприймав як ознаки наближення кінця світу і тому вдався до розробки нового релігійного вчення. Усамітнено проживши близько 10 років у горах, Чхве Чже-у в 1860 р. отримав одкровення від божества, після чого ним були сформульовані основні ідеї нового релігійного вчення [Kim Yong-Bock 1976; Religious Culture in Korea 1997].

² Чхве Сі-хьон народився у родині селянина-орендаря і доводився далеким родичем Чхве Чже-у. Рано залишившись сиротою, він, як і засновник тонхак, пізнав злидні та приниження. У 1862 р. він мав власний досвід спілкування з небесним божеством, від якого отримав настанову поширювати вчення серед людей, разом зі здатністю творити дива. Він багато займався проповіданням під час своїх мандрів селищами Кореї [Kim Yong-Bock 1976].

³ Чжон Бон-чжун був вихідцем із чиновницької родини, глава якої був страчений за участь у селянському заколоті. Осиротілий Чжон Бон-чжун замолоду жив у бідності, однак йому пощастило отримати ґрунтовну освіту. Схильний до містицизму, він перейнявся ідеями Чхве Чже-у та увійшов до осередку тонхак. Чжон Бон-чжун деякий час провів у Сеулі, де багато спілкувався з прогресивними інтелігентами, тому був добре обізнаний із загальнодержавною ситуацією і мав здатність до аналітичного мислення. Під релігійним впливом він прийшов до думки, що був обраний Небом для повалення правлячої династії Лі [Kim Yong-Bock 1976].

⁴ Так, зокрема, один з військових командирів тонхак Кім Гу став у майбутньому видатним політичним діячем, борцем за свободу корейського народу та національну державність.

ЛІТЕРАТУРА

- Мак-Клейн Дж.Л. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век. Москва, 2007.
- Марков В.М. Республика Корея. Традиции и современность в культуре второй половины XX века. Взгляд из России. Владивосток, 1999.
- Caraway W.M. Korea in the Eye of the Tiger. Chapter 27: Rebellion and Mounting Tensions // <http://www.koreanhistoryproject.org/Ket/C27/E2702.htm>.
- Handbook of Korea. Seoul, 2003.
- Hoyt J. Soaring Phoenixes and Prancing Dragons: A Historical Survey of Korean Classical Literature. Seoul, 2000.
- Kim Yong-Bock. Historical Transformation, People's Movement and Messianic Koinonia: Ph.D. diss. / Princeton Theological Seminary. Princeton, 1976 // <http://www.oikozoe.or.kr>.
- Profile of a Tonghak rebel // <http://www.asianresearch.org/articles/1798.html>.
- Religious Culture in Korea. Seoul, 1997.